

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כח, תשל"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

על הצורך באחידות המינוח המדעי העברי

הספרות בתחום המדעים השונים בעברית נזקקת, מטבע הדברים, למונחים מקצועיים, שלא היינו מצויים אצלם לפני דורות, ואף בדורנו שינויים חלים במינוח המדעי עם התמורות וההיפטים החדשים בבעיותיו ובנושאו של המקצוע.

מחבר — ובמיוחד מתרגם — של ספר במדעי הרוח או במדעי הטבע או במדעי החברה נזקק, מאין בִּרְרָה או מחוסר ידיעה, לחדש מונחים מדעתו, וברור הוא, שלא כל החידושים ולא כל המחדשים שוים, ולפעמים הם סותרים זה את זה, או שחידוש מסיג גבולה של קביעה קיימת, ועל כן "יש עושר שמור לבעליו לרעתו".

כותב הטורים האלה נתנסה בבעיה זו במקצועו, ובמיוחד בעבודתו כחבר הַנְעֵדָה למונחי הפסיכולוגיה ובנְעֵדָה למונחי החינוך של האקדמיה ללשון העברית.

חבל, שהאקדמיה ללשון העברית מצטנעת יתר על המידה, ואינה דואגת לפרסום החלטותיה בענייני מינוח, פדי שיגיעו ללקוחותיה שבכוח, כגון בפיטאגוריים למורים ובכתבי־עת עיוניים לפסיכולוגיה ולחינוך. מפאן, שלמרות שקידתה רבת השנים בתחום המינוח הפסיכולוגי והפדגוגי העברי עדיין מוסדות המחקר, המדענים, כתבי־העת המקצועיים, מורים ומחברים אינם נוקטים לשון מינוח אחידה; בכך הם מביכים את ציפור קוראיהם ושומעיהם בקרב המורים

ובחוגי הלומדים באוניברסיטאות ובמוסדות להכשרת מחנכים לסוגיהם. מדגים זאת, למשל, השימוש במונח בגירה: לפי החלטת האקדמיה פירושו של המונח בגירה מכיון לתמורות האנאטומיות הפיסולוגיות במעבר מן הילדות להתבגרות, ואילו בספר מסוים — סיום ההתבגרות הנפשית.

איני בא לטעון בכך, שלמרות שיתוף הפעולה הפורה בין בעלי מקצוע לבין בעלי לשון בנעדות המינוח של האקדמיה, למרות הדיונים פרשימות המונחים בשלוש ערכאות ולמרות הערותיהם של פסיכולוגים ושל לשונאים, המגיעות לאקדמיה — אין מקום להשגות, ושכל מונח מניח את דעתו של כל אחד; מצב זה הוא מן הנמנעות. הרבה עושים כאן הטעם והנטיא (bias) האיש, פעמים אף הרגלים שנשתרשו ושאינ לשרשם. עם זאת לעולם עדיפה הכרעה, שנתקבלה על דעת רוב מוסמך של אנשים, שפחנו את דעותיהם של יחידים, זו לצדה של זו; הכרעות אלו הן תנאי לקיומו של מינוח אחיד. גם דבריו של יצחק גבעון בביקורתו על "עולמם הפנימי של המורים" מאת עדה אברהם ("החינוך" שנה מ"ט, עמ' 127–128) מעידים על הצורך בהאחדה:

(1) הוא טוען, שמתרגמת הספר לא השתמשה פראוי במונח העברי דרך, כשתרגמה את המונח הפיין-לאומי "מתודה"; לדעתו, היה עליה לגרוס "שיטה". והנה "מתודה" (שנגזרה מן התיבה היונית hodos = דרך) וכן המונח העברי דרך מתפונים לדרכי מחקר, כמתודה קלינית, ניסוי, שאלון וכיו"ב, וכן לדרכי הוראה לסוגיהן. כנגד זאת שיטה (בלועזית system) מתפונת למערכת סדורה של נתונים מדעיים או

הגותיים, כגון שיטתו המדינית של אפלטון, או שיטתו הפלפלית של מארקס; ובתחום הפסיכולוגיה — למערכות של תפיסות כפסיכואנאליזה, רפלקסולוגיה, תפקודנות, פסיכולוגיה הומאניסטית וכיו"ב.

(2) soi הצרפתית (בדומה ל־self האנגלית), כשהיא עומדת ברשות עצמה, היא עצמות, לפי החלטת האקדמיה (לא "עצמי" או "עצמו" כהצעת גבעון).

(3) תמורת "טסט" נקבע המונח העברי מבחן, ואמנם כך משתמשים בו בפסיכולוגיה ובבית־הספר.

(4) ה"הסתגלות" העברית מקבילה (לפי העניין) למונחים לועזיים אחדים, והם: adaption, adjustment, accomodation; תמורת conformity בהתנהגות היחיד קבעה האקדמיה תואמות, ואילו תמורת conformism במשמעות של גישה עיונית — תואמות.

ומן הפרט אל הכלל: בלי ספק קושי יש כאן, אף קושי של ממש. אולם אין להתגבר עליו בעזרת הצעות יחידים בלבד, שמטבען הן מתנגשות אלו עם אלו. כבסיס המינוח המדעי העברי יש להניח את המאמץ הקבוצתי, כפי שהוא מתמקד במסגרת המוסד העליון בתחום הלשון העברית, הקולט, כמובן, גם הצעות יחידים; אולם בסופו של דבר, בידו הפושר והפוח להכריע. פושרו בא לו מהרכבו האישי; פוחו — מהפרת החלטותיו בתחום המינוח, כפי שנקבע ב"חוק המוסד העליון ללשון העברית", שלפיו שר החינוך והתרבות מכריז מדי פעם ב"לקוט הפרסומים" על החלטות מליאת האקדמיה ללשון העברית בענייני המינוח.